

Řez násilím

Nová kniha o subkulturách

Jakou roli hrálo násilí ve vztahu většinové společnosti a subkultur od osmdesátých let minulého století až do roku 2004? Na to se snaží přijít studie Ondřeje Daniela *Násilím proti „novému biedermeieru“*. Svůdná strategie tematického zúžení na fenomén násilí má ale svá úskalí.

BOB KUŘÍK

V posledních letech se v Česku vydává stále více žánrově různorodých knižních přehledů subkultur. Po sociologických sondách editovaných v knize *Revolta stylem* (2012) a obrázkovém katalogu *Kmeny* (2012) přichází Ondřej Daniel s knihou *Násilím proti „novému biedermeieru“* s podtitulem *Subkultura a většinová společnost pozdního státního socialismu a postsocialismu*. Jde o přehledovou studii subkultur na pomezí soudobých dějin, mikrohistorie a kulturních studií, která shrnuje a rozšiřuje dřívější autorovy práce. Jestliže výše uvedené publikace sdílejí přes všechny zásadní rozdílnosti charakter spíše úvodní a obecné sondy do tématu (jednou sociálněvědní, podruhé především fotografické), Daniel má ambice vést úžeji zaměřený přehledový řez subkulturami. V rámci období konce státního socialismu a takzvaného dlouhého postsocialismu v Česku (do roku 2004) a na příkladu blackmetalů, chuligánů, rasistických skinheadů, subkulturních antifašistů, autonomů, ale i světa drog, autostopu, technoparty či vesnických tancovaček kniha tematizuje roli a dynamiku násilí a politiky ve vztahu subkultur a většinové společnosti.

Morální panika

Jestliže kulturní elita společnosti tehdejší doby směřovala ke konformismu, konsenzuálnímu klidu, privatizaci veřejného života a všeobecné měšťácké uhlazenosti, pak vybrané subkultury a aktivistické kruhy se s touto novodobou utopií takzvaného nového biedermeieru střetávaly, narážely na její limity a snažily se ji narušit a prostoupit jí – často právě s pomocí násilí. Bylo to právě subkulturní násilí, jež ve společnosti i kvůli práci masových médií a bezpečnostních složek vyvolávalo „momenty morální paniky, které symbolicky potvrzovaly hranice

tolerance subkulturální praxe ze strany utopických vizí bezproblémové společnosti“. Dynamika morální paniky se ovšem lišila od subkultury k subkulturě – jestliže aktivity některých skupin (chuligánů, uživatelů drog) jsou v ní v průběhu zkoumaného časového úseku víceméně trvale zapuštěné, u jiných je možné hovořit jen o náběhu (rvačky na tancovačkách na konci osmdesátých let), epizodním kolísání mezi podporou a panikou (subkulturální rasismus i antifašismus), přílišné marginalitě (symbolické aktivity black metalu) či neškodnosti (stopaři a travelři). Nicméně i přes obranné mechanismy společnosti se některým subkulturálním aktérům a aktivitám podařilo prolomit hranice a proniknout do mainstreamu – učebnicovým příkladem nadále zůstává Daniel Landa.

Ambice zúžit psaní o subkulturách na násilný vztah kulturní většiny a subkulturálních menšin je osvěžující. Autor vsazuje téma nejen do poměrně detailně diskutovaného, byť někdy až příliš výčtově prezentovaného kontextu „dlouhého postsocialismu“, ale i do žánrově různorodé a bohaté pramenné základny, sahající od fanzinů přes novinové články a absolventské práce až k memoárovým rozhovorům či hraným filmům. Ono zúžení, respektive jeho konceptualizace se ale rovněž stává výzvou, které si je autor vědom. Jednak vychází z předpokladu existence dvou celků – subkultury a mainstreamu –, jež navíc stojí ve vzájemné opozici, což s sebou nese problém jejich homogenizace na úkor vnitřní diferenciaci či poněkud nekontrolované pronikání kosmologie konfliktu některých subkulturálních aktérů do analytického autorského jazyka, jednak jde pak o myšlení v binárních opozicích, které soudobá sociální teorie (například v souvislosti s takzvaným ontologickým obrátem) zásadním způsobem problematizuje. Autor jako by viděl jen jedinou polohu vzájemného vztahu, totiž násilnou opozici, což může vést až k přílišné redukci a simplifikaci jinak vysoce komplexního vztahu, ve kterém kromě střetu běžně rezonuje i reprodukce, sdílení, kolaborace, symbióza a podobně.

Násilí v plurálu?

I přes problematické předpoklady binárního myšlení se jedná o legitimní výzkumnou strategii zúžení, zvláště když autor její úskalí reflektuje. U knihy s názvem *Násilím proti „novému biedermeieru“* čtenář prostě očekává, že řeč bude o násilí, a nikoli spolupráci.

Achillova pata jinak dobře vystavené a čtivé práce netkví v zúžení samotném, ale spíš ve způsobu práce s násilím. Autor debatu o násilí totiž nedotahuje do konce a kniha jako celek tím strádá. V úvodu se sice dočkáme „čištění stolu“ představením různých konceptualizací násilí, které jsou relevantní pro zkoumaný fenomén – od nejrůznějších podob státního násilí socialistického zřízení (otevřené bití, „civilizovaná“ represe, skryté násilí) přes sametové nenásilí ovlivněné mírovým hnutím osmdesátých let či bourdieuvské symbolické násilí až po performativní násilí jako komunikační prostředek na ulici nebo morální paniku –, více se ale podobnou debátou už kniha nezabývá a nepokouší se ji oživit ani použitým empirickým materiálem, ve kterém se mihají velmi různorodé typy a souvislosti násilí, jež odhalují, že je potřeba diskutovat násilí induktivně a v plurálu.

S výjimkou výše zmíněné role morální paniky si tak čtenář může jen domýšlet, co mají společného a čím se naopak liší estetická symbolika násilí a smrti v českém black metalu, domluvené či spontánní bitky chuligánů, rasově motivované útoky, preventivní násilí radikálních antifašistů, policejní násilí na jedné straně a umožňování násilí policejním nezasahováním na straně druhé, militantní, a přesto performativní násilí autonomního černého bloku, rvačky na tanečních zábavách, extremizace násilí či privatizace násilí bezpečnostními agenturami. Opomenutí konceptualizace různorodosti žánrů násilí v použité empirii (například v souvislosti s produkcí maskulinity, politickou geografii subkulturálního transferu či vyjednáváním a distribucí hranic etiky a estetiky násilí) totiž přizívuje nešťastný předpoklad, že násilí je neproblematičká, vyřešená, vyčištěná, singulární kategorie, kterou není třeba analyzovat. Zároveň to podřívá epistemologickou kontrolu autora nad textem a legitimitu logiky volby příkladů, ze kterých činí arbitrární shluk historie. Proč by si měl čtenář v jedné knize jinak číst o pár fackách na vesnické zábavě, rasových útocích českých skinheadů, vraždách páchaných norskými blackmetalisty, státem institucionalizovaném násilí či performativním násilím černého bloku?

Autor je sociální antropolog.

Ondřej Daniel: *Násilím proti „novému biedermeieru“*. Subkultura a většinová společnost pozdního státního socialismu a postsocialismu. Pistorius & Olšanská, Příbram 2017, 178 stran.

napětí

Anarchista Lukáš Borl z bývalého mosteckého komunitního centra Ateneo, jenž byl zadržen kvůli údajnému založení takzvané Sítě revolučních buněk (SRB), byl po sedmi měsících propuštěn z vazby. SRB se formou komuniké zveřejněných na internetu přihlásila k několika žhářským útokům na policejní auta a mýtné brány. Do dnešního dne ale není zřejmé, kdo za organizací skutečně stojí. Borl byl zadržen už v rámci akce Fénix, následně byl ale propuštěn. Až poté po něm policie vyhlásila pátrání. Do svého zadržení v září loňského roku se Borl ukrýval, nyní bude čekat na svobodě na soudní proces, v němž je obviněn ze „založení, podpory a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka“.

V neděli 9. dubna přišlo asi tisíc lidí podpořit Autonomní sociální centrum Klinika na demonstraci, která začínala na pražském náměstí Míru, poté prošla centrem a byla zakončena koncerty na Těšnově. Podle svolavatelů z kolektivu Kliniky bylo třeba veřejně upozornit na to, že budoucnost komunity je v ohrožení, a zároveň připomenout, co všechno se za tři roky podařilo v centru uskutečnit. S projevy na podporu Kliniky vystoupil například bývalý disident a levicový novinář Petr Uhl, historik Michal Pullmann nebo historička umění Milena Bartlová. O dalším osudu centra bude rozhodovat soud.

Kolektiv nácitiletých gymnazistů na Slovensku 18. dubna zorganizoval jeden z největších protestů, které země zažila od roku 1989. Na protikorupční demonstraci se v ulicích Bratislavy sešlo podle některých odhadů až patnáct tisíc lidí, což by znamenalo více účastníků než při protestech proti korupční kauze Gorila v roce 2012. Studenti před zahájením průvodu, jenž směřoval z Hviezdoslavova náměstí na náměstí SNP, doručili na úřad vlády memorandum, v němž požadují okamžité odvolání policejního prezidenta Tibora Gašpara, ministra vnitra Roberta Kaliňáka a prokurátora Dušana Kováčika, vyšetření některých korupčních kauz a zrušení účelových amnestií Vladimíra Mečiara.

Ve Venezuele ve středu 19. dubna po celé zemi probíhaly protesty proti politice prezidenta Nicoláse Madura za účasti desetitisíců lidí. Jejich motivem byla vedle kritické hospodářské situace a vysoké inflace i skutečnost, že nejvyšší soud nedávno posílil prezidentovy pravomoci. Na mnoha místech došlo k ostrým střetům mezi demonstranty a policií. Podle opozice při nich zemřeli dva mladí lidé: v Caracasu podlehl střelnému zranění sedmnáctiletý mladík a čtyřadvacetiletá žena byla zastřelena na demonstraci v San Cristóbalu. Ve stejný den venezuelské úřady převzaly kontrolu nad továrnou největšího amerického výrobce automobilů General Motors.

–lr–

Největší pouliční rioty zažila Česká republika v roce 2000 při demonstracích proti Mezinárodnímu měnovému fondu a Světové bance. Foto Roman Berkovec